

Qualitative Study of "Deviation of Human Societies from Divine Religion and Nature" A Way to Understand the Components of Soft Cultural Threat

Mohammad Hassan Moslemi¹

Abstract

Contemporary dissidents and enemies believe that the soft threat in the cultural sphere can change people's beliefs and attitudes in religious societies, especially the Islamic Republic of Iran, and then pave the way for their confrontation with the ruling political system and thus challenge the security of the country. In this research, the discussion of "deviation of human societies from religion and divine nature" is first considered as one of the assumed dimensions of soft cultural threat and it has been attempted to identify and identify its components by studying Islamic sources and specifically, the Holy Quran and prophetic traditions. The type of research, theoretical and applied-development and its research methodology is the foundation data (grounded theory) qualitatively. Its data were collected in a library and field form, using fishing tools and interviews by referring to the statistical population of the research including verses and interpretations of the Holy Quran with a cultural-educational approach and prophetic books, and its validity and reliability have been confirmed by 44 experts and experts through discovery and inspection in three stages of open, pivotal and selective coding. The findings show that the discussion of "deviation of human societies from religion and divine nature" is one of the dimensions of the soft cultural threat that is used against the Islamic security authority, and its components include "spreading prostitution and denial in society", "conditions for people's deviations", "promoting artistic programs and destructive entertainments", "cultural and propaganda invasion against religion", "heresy and innovation in religion", "preventing the growth of religious awareness and insight" "Hypocrisy in speech and actions", "aristocracy and worldism", "seduction", "deviation in society", "division and division" and "fueling religious and religious differences".

Keywords: *Soft Cultural Threat, Holy Quran, Prophetic Tradition, Security, Deviation of Society.*

---

1. Lecturer and Researcher, Imam Khomeini University of Marine Sciences, Noshahr, Iran, m_h_moslemi35@yahoo.com

مطالعه کیفی «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» راهی برای شناخت مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی

محمدحسن مسلمی*

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۷/۲۱

۱. چکیده

معاندان و دشمنان معاصر بر این عقیده‌اند که تهدید نرم در حوزه فرهنگی، می‌تواند باورها و نگرش مردم در جوامع دینی به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران را دستخوش تغییر کرده و سپس زمینه رویارویی آن‌ها با نظام سیاسی حاکم را فراهم و در نتیجه امنیت کشور را با چالش مواجه نماید. در این پژوهش، بحث «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» بدو یکی از ابعاد مفروض تهدید نرم فرهنگی انگاشته شده و تلاش گردیده است که با مطالعه منابع اسلامی و به‌طور خاص، قرآن کریم و سیره نبوی، مؤلفه‌های آن شناسایی و احصاء شود. نوع تحقیق؛ نظری و کاربردی - توسعه‌ای و روش تحقیق آن، داده بنیاد (گراندد تئوری) به شیوه کیفی می‌باشد. داده‌های آن به صورت کتابخانه‌ای و میدانی، با استفاده از ابزار فیش برداری و مصاحبه با مراجعه به جامعه آماری تحقیق شامل آیات و تفاسیر قرآن کریم با رویکرد فرهنگی - تربیتی و کتب سیره نبوی گردآوری و اعتبار و پایایی آن نیز از طریق کشف و بازرسی در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی به تأیید ۴۴ نفر افراد خبره و صاحب‌نظر رسیده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بحث «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» از جمله ابعاد تهدید نرم فرهنگی است که علیه مرجع امنیت اسلامی کاربرد دارد و مؤلفه‌های آن شامل «اشاعه فحشا و منکر در جامعه»، «زمینه‌سازی برای انحرافات مردم»، «ترویج برنامه‌های هنری و سرگرمی‌های مخرب»، «تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب»، «بدعت و نوآوری در دین»، «ممانعت از رشد آگاهی و بصیرت دینی جامعه»، «دورویی در گفتار و کردار»، «اشرافی‌گری و دنیاگرایی»، «تطمیع و اغوا»، «اضلال و انحراف در جامعه»، «اختلاف و تفرقه‌افکنی» و «دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی» می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: تهدید نرم فرهنگی، قرآن کریم، سیره نبوی، امنیت، انحراف جامعه.

مقدمه

تهدید نرم؛ نوعی تلاش برنامه‌ریزی‌شده برای استفاده از ابزارها و روش‌های تبلیغی، رسانه‌ی سیاسی و روان‌شناختی برای تأثیر نهادن بر حکومت‌ها، گروه‌ها و مردم کشورهای خارجی به‌منظور تغییر نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای آنان است. این رویکرد تهاجمی از اواخر قرن بیستم مورد توجه جدی محافل سیاسی-نظامی قرار گرفت که به خاطر داشتن یک سری ویژگی‌ها و شاخص‌هایی چون؛ نامحسوس بودن، انتزاعی بودن و... حوزه‌های مختلفی از جمله؛ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در برمی‌گیرد. از نظر کارشناسان، کارآمدترین آن حوزه فرهنگی است؛ زیرا عاملان این تهدید در پی آن هستند که با استفاده از ابزارها و روش‌های فرهنگی بر ارزش‌های بنیادین جامعه (نظیر خدامحوری، دشمن‌ستیزی، عدالت‌خواهی، آزادی و...)، نگرش‌های پایه (نگرش به بیگانگان، نگرش‌های سیاسی، نگرش به نوع حکومت، نگرش به نوع روابط اجتماعی و...)، ترجیحات اساسی (ترجیحات اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی و...)، آداب‌ورسوم و منش و رفتار اجتماعی تأثیر بگذارند و آن را دستخوش تغییر قرار دهند. (مسلمی، ۱۳۹۸: ۴۹-۴۳)

آنچه مسلم است این که اثربخشی تهدید نرم بر فرهنگ جوامع اسلامی شدت بیشتری دارد؛ زیرا در نظام اسلامی، فرهنگ؛ مجموعه‌ای از عقاید، نظام حقوقی و اصول اخلاقی و ارزشی است که بر اساس عدالت، حکمت، مصلحت و نظم از سوی وحی الهی برای هدایت و سعادت دنیوی و اخروی انسان‌ها ارائه گردیده (خسروی، ۱۳۹۴: ۲۲) و لذا در این عرصه، جوامع اسلامی از جمله جمهوری اسلامی ایران که پیش‌تاز رسیدن به تمدن نوین اسلامی است با این نوع تهدید بیشتر مواجه می‌باشد.

مطالعات نشان می‌دهد که موضوع تهدید نرم فرهنگی در صدر اسلام هم وجود داشته و مخالفان جهت خنثی و یا کم‌فروغ کردن دعوت پیامبر اسلام (ص) نیز از آن بهره می‌برده‌اند و بنابراین، مطالعه و استخراج مفاهیم، مؤلفه‌ها و ابعاد این تهدید و تبیین راه‌های مقابله با آن از منظر متون دینی به ویژه قرآن کریم و سیره نبوی، بهترین کمک در رفع نیازهای حال حاضر جمهوری اسلامی ایران و سایر جوامع اسلامی در مواجهه درست و علمی با تهدیدات نرم دشمن در حوزه فرهنگی خواهد بود و این رسالتی است که بر عهده محققین به‌ویژه پژوهشگران اسلامی است.

با امعان نظر به این که قرآن کریم و سیره نبوی، مشحون و سرشار از آموزه‌های دینی و تعالیم نجات‌بخش الهی است و تاسی به آن می‌تواند راهگشای بسیاری از مسائل مبتلابه جامعه باشد، انجام این تحقیق از آن جهت اهمیت دارد که هم می‌تواند دستمایه‌ای برای سایر محققین در راستای مبارزه با تهدیدات نرم فرهنگی باشد و هم ضمن برجسته نمودن نقش و تأثیر قرآن کریم و سیره نبوی در تأمین امنیت و سلامت جامعه در برابر هجمه‌های فرهنگی، قادر است که نقش محوری قرآن و سیره نبوی و اثربخشی این دو میراث ارزشمند دینی را در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی - تربیتی جامعه تبیین نماید و در نقطه مقابل بی‌توجهی و غفلت نسبت به این موضوع، ممکن است پیامدهای خطرناکی مانند اشاعه ضعف و سستی در ایمان و اعتقادات مردم، از دست رفتن سرمایه عظیم جوان آینده‌ساز کشور، ضعف در اداره کشور برمدار ارزش‌های دینی، رویارویی مردم با نظام حاکم، تشدید اختلافات و ایجاد تفرقه در بین مردم و ... را در پی داشته باشد، که این خود نیز بر ضرورت انجام این تحقیق دلالت دارد.

پژوهشگران پدیده تهدید نرم را از جهات مختلف مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند؛ اما در این عرصه، مسئله‌ای که خلأ آن احساس می‌شود، بحث تهدید نرم در حوزه فرهنگی است که هدف مقاله حاضر بررسی مؤلفه‌های آن می‌باشد. از این رو با توجه به جاودانگی و جامعیت منابع اسلامی به ویژه قرآن کریم و نیز این مهم که پیامبر اسلام (ص) خود آماج اهداف نرم فرهنگی در دوران رسالت بوده است، در پژوهش حاضر، موضوع «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» مفروض انگاشته شده و تلاش گردیده است که بر مبنای این مفروض و نیز در پاسخ به این سؤال اساسی که «مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی در رابطه با موضوع «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» چیست؟» متون معتبر دینی و به طور خاص کتب تفسیری قرآن کریم و کتب سیره نبوی مطالعه و داده‌های مورد نظر آن با رویکرد کیفی احصاء و با تأکید بر راهبرد داده بنیاد تجزیه و تحلیل گردند.

پیشینه تحقیق

با عنایت به اینکه تهدید نرم یکی از موضوعات مهم عصر حاضر است و بسیاری از پژوهشگران با رویکردها و اهداف مختلفی به پژوهش در مورد آن پرداخته‌اند؛ اما تحلیل این

تحقیقات نشان می‌دهد که انطباق آن‌ها با قرآن کریم و سیره نبوی زیاد ملموس نیست. در اینجا به منظور آشنایی با آثار پیشین به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

• جدول ۱. پیشینه تحقیق

ردیف	سال	محقق	عنوان	نتیجه تحقیق
۱	۱۳۹۵	دادی دهقان، ابراهیم و کعبانی، اکبر	تهدید نرم با رویکرد انتظامی مقاله: تبیین بعد فرهنگی - اجتماعی	این تحقیق به روش آمیخته کمی و کیفی، تهدید نرم فرهنگی را در محیط انتظامی مورد پژوهش قرار داده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که مؤلفه‌های این نوع از تهدید شامل؛ مشروعیت، مشارکت ملی، مطالبات عمومی، هویت‌سازی، ارزش‌های اساسی، هنجارهای عمومی، الگوهای مرجع، عدالت اجتماعی، الگوهای تقاضا و تولید اطلاعات و... است و مواردی چون؛ کاهش حضور فعال مردمی در حوزه‌های تصمیم‌گیری فرهنگی - اجتماعی، شکاف و بروز اختلال در عوامل یکپارچه ساز اجتماعی و روابط برخاسته از آن، عدم تمکین و شیوع آن در قبال هنجارهای عامه و توجه به هنجارهای غیر حمایتی از جمله تهدیدهای نرم بعد فرهنگی - اجتماعی هستند که از دیدگاه انتظامی، گسترش آن‌ها موجب کاهش نظم و امنیت خواهد شد.
۲	۱۳۹۳	اصغر افتخاری و شیرزاد برزگر لیلاری	مقاله: گونه‌شناسی تهدید در گفتمان قرآن کریم «مطالعه موردی داستان حضرت موسی و فرعون»	این تحقیق به دنبال تبیین ماهیت تهدیدات و گونه‌های مختلفی است که از ناحیه نظام فرعونی متوجه حضرت موسی (ع) بوده و در این زمینه، با استفاده از نرم‌افزارها و کتب تفاسیر، بسته‌های معنایی ۸۳ آیه را استخراج و بر اساس گونه‌شناسی تهدید، در جداول مربوطه رتبه‌بندی و داده‌های گردآوری شده را با استفاده از روش‌های آماری «توصیفی و استنباطی»، تجزیه و تحلیل کرده است. نتیجه نشان می‌دهد که ماهیت تهدیدی که از ناحیه نظام فرعونی علیه حضرت موسی (ع) اعمال می‌شد عمدتاً نرم و دارای گونه‌های متنوع تر و از تقدم و فراوانی بسیار بالاتری نسبت به تهدید سخت برخوردار است.
۳	۱۳۹۱	افتخاری، اصغر رویگردی اسلامی	پروژه: تهدید نرم: رویگردی اسلامی	این پروژه، به صورت کلی، موضوع تهدید نرم را مبتنی بر اسناد بالادستی، دیدگاه حضرت امام خمینی و حضرت امام خامنه‌ای بررسی و ابعاد تهدید نرم را بر پایه چهار بُعد فردی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی مورد مطالعه قرار داده و کانون‌های تهدید نرم و راهبرد مقابله با هریک از آن‌ها را با استناد به قرآن کریم تبیین و سپس الگوی تهدید نرم اسلامی فضا محور بر اساس ابعاد چهارگانه مذکور را ترسیم و ارائه کرده است.

ردیف	سال	محقق	عنوان	نتیجه تحقیق
۴	۱۳۷۵	حیب‌الله رسولی	مبارزه با تهاجم فرهنگی از دیدگاه قرآن و حدیث	این پایان‌نامه در قالب تحقیقی موضوعی به بیان موضوع تهاجم فرهنگی پرداخته و در این رابطه دو عبارت کلیدی «صد عن سبیل الله» و «اضلال عن سبیل الله» را به‌عنوان نماد تهاجم فرهنگی در قرآن مجید و احادیث معصومین (ع) مورد بررسی و تحلیل قرار داده و پس از تبیین راه‌های مقابله با آن، خاطر نشان کرده است که قرآن مجید، کتاب هدایت و مکتب انسان‌سازی است و تنها راه‌حل مبارزه با تهاجم فرهنگی، روی آوردن به قرآن حکیم و روایات اسلامی و بهره‌گیری از دستورات الهی و تعالیم معصومین (ع) و بکار بستن آن‌ها در زندگانی فردی و اجتماعی خواهد بود.
۵	۱۳۸۸	گروه مطالعاتی دانشکده اہلبیت ملی	تهدید نرم و راهبردهای مقابله	این طرح موضوع تهدید نرم را به‌صورت کلی بررسی و در این میان به بیان دیدگاه‌ها و مکاتب مختلف در حوزه تهدید و امنیت شناسی پرداخته و به‌صورت محدود به عرصه‌های تهدید نرم در چهار حوزه: سیاسی، فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی، دفاعی-امنیتی نیز اشاره و سپس دکترین کشور آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران را تبیین و الگوی مقابله با آن را بیان نموده است. این طرح مطالعاتی به‌صورت مختصر به تهدیدات نرم در حوزه فرهنگی-اجتماعی نیز پرداخته و چهار مقوله؛ ملیت‌سازی، نخبه‌سازی، فرهنگ‌سازی و مذهب‌سازی را به‌عنوان مؤلفه‌های تهدید نرم در حوزه فرهنگی-اجتماعی برشمرده است.

تعاریف و مفاهیم

تهدید

واژه تهدید از حیث لغوی به معنای ترساندن، بیم و بیم دادن، به کار رفته (معین، ۱۳۷۵، ج ۱: ۱۲۷۳) و در اصطلاح به مجموعه‌ای از عملیات و کارهایی گفته می‌شود که دشمنان در مقابله با دیگران انجام داده و در آن بر قابلیت‌هایی تأکید می‌کنند که بتوانند بیشترین آسیب‌ها را بر حریف وارد کنند. البته این عملیات متناسب با وضعیت و هدف غلبه بر حریف پیش‌بینی می‌گردد و بهترین موفقیت زمانی است که با کمترین هزینه و تلفات حاصل گردد و به لحاظ نوع کاربرد و اعمال قدرت به سه گروه تهدید سخت، نیمه سخت و نرم تقسیم می‌شوند. (بابایی طلاتپه، ۱۳۸۷: ۸۳-۸۲)

تهدید نرم

تهدید نرم؛ نوعی تلاش برنامه‌ریزی‌شده برای استفاده از ابزارها و روش‌های تبلیغی، رسانه‌ی سیاسی و روان‌شناختی برای تأثیر نهادن بر حکومت‌ها، گروه‌ها و مردم کشورهای خارجی به‌منظور تغییر نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای آنان است (عقیلی و همکار، ۱۳۹۲: ۲۶) و این اقدام غیر خشونت‌آمیز، ارزش‌ها و هنجارهای (جامعه هدف) را مورد هجوم قرار می‌دهد و سرانجام منجر به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدیدی می‌شود که با الگوی رفتاری موردنظر حاکم تعارض دارند (کرمی، ۱۳۸۷: ۳) و شامل ابعاد یا عرصه‌های مختلفی از جمله سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، ارتباطات اجتماعی، علمی و اندیشه‌ای می‌باشد. (ماه‌پیشانیان، ۱۳۹۰: ۱۴)

فرهنگ

واژه فرهنگ مرکب از فر به معنای (شأن، شوکت، نور و پرتو، برازندگی و ...) و هنگ به معنای (سنگینی و وقار، قصد و اراده، سپاه و ...) است (دهخدا، ۱۳۷۹) همچنین به معنای ادب، تربیت، دانش، علم، معرفت، مجموعه آداب و رسوم، مجموعه علوم و معارف و هنرهای یک قوم بکار می‌رود. (معین، ۱۳۸۲) در دیدگاه اسلامی، فرهنگ مجموعه‌ای از عقاید، نظام حقوقی و اصول اخلاقی و ارزشی است که بر اساس عدالت، حکمت، مصلحت و نظم از سوی وحی الهی برای هدایت و سعادت دنیوی و اخروی انسان‌ها ارائه گردیده و در برخورد با فرهنگ‌های اختصاصی افراد و ملت‌ها، اصول و روش‌های همگون را تثبیت (امضاء) و شیوه‌های مغایر را دگرگون ساخته و نقاط منفی و اصول مردود و شرک‌آلود را اصلاح و محیط زندگی را سالم‌سازی (تأسیس) می‌کند. (خسروی، ۱۳۹۴: ۲۲) فرهنگ دارای سه بخش شناخت‌ها و باورها، ارزش‌ها و گرایش‌ها، رفتارها و کردارها و سه عنصر شامل؛ اصول دین یعنی توحید، نبوت و معاد می‌باشد. محور فرهنگ اسلام است و شامل، باورها و عقاید مربوط به خداوند و انسان، ارتباط انسان با خداوند و جهان طبیعت است. اصول اخلاقی یا یک سری ارزش‌ها، مانند خوب و بد است که همیشه ثابت بوده و در هیچ زمانی تغییر نمی‌کنند و منظور از آن‌ها اصول ارزشی و مبانی می‌باشند و احکام عملی یا همان شیوه رفتاری برخاسته از بینش‌ها و ارزش‌های اسلامی است. (مصباح یزدی، ۱۳۸۷: ۷۱-۷۳)

تهدید نرم فرهنگی

تهدید نرم فرهنگی شیوه‌ای است که بر باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری در سطوح راهبردی، میانی و تاکتیکی جامعه تأثیر می‌گذارد. بدین صورت که با مدیریت ادراک و عزم نخبگان، باورها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری آنان را در سطح راهبردی تحت تأثیر قرار داده و با تغییر نگرش و ذهنیت آن‌ها، سیستم تصمیم‌گیری را در اختیار می‌گیرند. در سطح میانی که مربوط به حوزه فرهنگ عمومی است، گسیختگی اجتماعی و فروپاشی روانی مردم را ایجاد می‌نمایند و در عرصه فرهنگ دفاعی کشور که منبع قدرت نرم در نیروهای مسلح است، عزم و اراده نبرد و قدرت بازدارندگی روانی را از بین برده و روحیه مقاومت و اراده جنگجویی را سلب می‌کنند (مرادی، ۱۳۸۹: ۱۰۷) این شیوه به علت داشتن یک سری شاخص‌ها و ویژگی‌ها، مانند تدریجی، زیرسطحی و نامحسوس بودن و ... کارآمدترین روشی است که در سلب امنیت جامعه بسیار کارساز است. (هاشمیان فرد، ۱۳۹۰: ۲۸-۳۰)

تهدید نرم فرهنگی در قرآن کریم و سیره نبوی

در طول تاریخ اسلام به‌ویژه دوران نبوت پیامبر اکرم (ص)، دشمنان همیشه با هدف متعالی اسلام که همان هدایت انسان به سوی کمال و تحقق مقام خلیفه‌اللهی است خصومت داشته و در این جهت، حذف و یا تحریف آن را به‌عنوان اولویت اول در دستور کار قرار می‌دادند. علت آن این است که جوامع اسلامی دارای یک سری اصول و مبانی با صبغه دینی و الهی منحصر به خود می‌باشند که عدول و گذشتن از آن‌ها به‌راحتی ممکن نیست. از این رو دشمنان در چنین شرایطی که از شیوه‌های تهدید سخت در رسیدن به اهداف خود مأیوس شده‌اند، ناگزیر به شیوه‌های تهدید نرم روی آورده‌اند. در زمان ظهور اسلام هم‌چنین شیوه‌ای رایج بود و سران مشرکین در خنثی کردن دعوت پیامبر (ص) از آن بهره می‌بردند.

مهم‌ترین سیاست دشمنان در این زمینه، تخریب مرجع امنیت اسلامی یعنی توحید، نظام اسلامی و مردم (مؤمنان) است (هاشمیان فرد، ۱۳۸۸: ۴۶-۳۷). قرآن کریم این را فتنه‌ای می‌داند که از حیث اهمیت، شدیدتر و بزرگ‌تر از قتل است (البقره/۱۹۱) و «این بدین خاطر است که در

ارتکاب قتل، شخص مقتول فقط از زندگی مادی محروم می‌شود و ناراحتی و سختی و عذاب کوتاهی می‌بیند، ولی در اختلال و به هم خوردن برنامه زندگی نه تنها زندگی مادی به هم خورده و به اضطراب و پریشانی و شکنجه ممتد و طولانی کشیده می‌شود، بلکه زندگی معنوی و حیات روحانی نیز در اثر ابتلائات گوناگون و از دست رفتن نظم وطمأنینه و امنیت، دچار سقوط و تنزل خواهد شد. پس در جریان فتنه و اختلال برنامه زندگی، موت تدریجی توأم با شکنجه و عذاب پیش آمده و محرومیت مطلق پیدا خواهد شد». (مصطفوی، ۱۳۸۰، ج ۳: ۷)

در سیره نبی مکرم اسلام (ص) نیز که مبتنی بر وحی می‌باشد، (النجم/۳-۴) هدف، تربیت انسان کامل است و این مستلزم امنیت است و به همین خاطر در سیره ایشان، امنیت همسنگ با نعمت عافیت و سلامتی یاد شده است. (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۸: ۱۷۰) مطابق با سیره کلامی ایشان، آنچه این امنیت را تهدید می‌کند، رذایل اخلاقی و استبداد و استکبار است که از آن به عنوان موانع درونی و بیرونی کمال یاد می‌شود. از این منظر، تهدیدات اصلی امنیت انسان و جامعه انسانی، تهدیدات درونی است که مقدمه تهدیدات بیرونی می‌باشد؛ بنابراین در بحث امنیت فردی «موانع درونی کمال» و به تعبیر دیگر «ظلم به خود» و در حوزه جهانی، استبداد و استکبار و در یک کلام «ظلم به دیگران» جزء تهدیدات به حساب می‌آید و فرمایش آن حضرت در خصوص جهاد اکبر و اصغر نیز اشاره به چنین مضمونی است. (لک‌زایی، ۱۳۸۵: ۱۹۹) بر این اساس، تهدیدات نرم فرهنگی در قرآن کریم و سیره نبوی شامل یک سری اقدام نرم و غیر خشنی است که دشمنان بیرونی و درونی از طریق آن، افکار و اندیشه افراد را دست‌کاری نموده و با تسخیر قلوب و اذهان، رفتار و کردار آن‌ها را تغییر و از مسیر هدایت و کمال منحرف می‌کنند که با اصول و عناصر فرهنگ اسلام در تضاد می‌باشند.

انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی

اصل و اساس در پیدایش انحراف و کج‌روی‌ها در جوامع بشری، تغییر درون افراد آن است که بنا بر تصریح قرآن کریم، کسانی که دنباله‌رو شهوات هستند سعی می‌کنند از این طریق، در جامعه انحراف ایجاد نمایند.^۱ محققین با استناد به وحی الهی، انحراف افراد و جامعه را ناشی از سه

۱. وَاللَّهُ بِرَبِّدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا (النساء/۲۷)

عامل می‌داند: یکی ساختار وجودی انسان است که به علت داشتن ویژگی‌هایی چون غرایز و کشش‌های نفسانی در نهان انسان،^۱ کم‌ظرفیتی،^۲ حرص و زیاده‌خواهی^۳ و... زمینه انحراف را به وجود می‌آورد که از آن بنام هوای نفس یا شهوات تعبیر می‌شود. دومین عامل، باور غلط و باطل انسان نسبت به عالم هستی یعنی انکار خداوند و جهان آخرت^۴ است که در آموزه‌های دینی، چنین انسانی همه تلاش خود را در استفاده از تمام لذایذ دنیوی بکار می‌برد و این رویکرد باعث می‌شود که کل قواعد و هنجارها را زیر پا گذاشته و در مرتبه نازل‌تر آن، خداوند را نیز فراموش کند.^۵

عامل سوم، عناصر بیرونی است که از طریق تأثیرگذاری بر عناصر درونی روحی و معرفتی، زمینه انحراف و کج‌روی را در افراد و جامعه ایجاد می‌کند. (صدر، ۱۳۸۳: ۳۰-۳۶) در فرهنگ قرآن کریم، انحرافات عمدتاً در حوزه باورها، ارزش‌ها و رفتارها بوده و عوامل آن، کسانی هستند که بر انحراف و گمراهی در افکار و اذهان انسان‌های دین‌دار تمرکز دارند و تلاش می‌کنند افراد جامعه را از ولایت الهی خارج و به ولایت طاغوت سوق دهند.^۶ این افراد که به تعبیر حضرت علی (ع)، خواص گمراه‌اند،^۷ مبدأ و معدن تمام خطاها و پناهگاه فتنه‌جویانی می‌باشند که با بریدن از دین و روی آوردن به دنیا، منشأ تمام خطاهای جامعه اسلامی بوده و همه مشکلات از آستین آن‌ها بروز می‌کند. (ویس کرمی، ۱۳۹۶: ۷۷) امروزه دشمنان معاصر نیز برای ورود و تأثیر بر جوامع دینی و اسلامی به دنبال استفاده از بُعد «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» هستند تا بتوانند از مسیر آن، مرجع امنیت اسلامی یعنی؛ توحید، نظام اسلامی و مردم (مؤمنان) را تخریب نمایند و علت آن این است که این جوامع، دارای اصول و مبانی با صبغه الهی منحصر به خود می‌باشند و بهره‌گیری از شیوه‌های سخت‌جوابگو نیست. (هاشمیان فرد، ۱۳۸۸: ۴۶-۳۷) از این‌رو، استفاده از

۱. زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالتَّبِينِ وَالتَّقَاتِيرِ الْمُفَنطِرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ وَالخَيْلِ الْمُسَوِّمَةِ وَالتَّاعَامِ وَالخَزَائِجِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَايِ (آل عمران/ ۱۴)
۲. إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ، أَنْ رَأَى اسْتَعْنَى (العلق/ ۷-۶)
۳. إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا (المعارج/ ۱۹)
۴. فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ (النحل/ ۲۲)
۵. وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (الحشر/ ۱۹)
۶. وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ... (البقرة/ ۲۵۷)
۷. مَعَادِنُ كُلِّ حَاطِيَّةٍ وَ أَبْوَابُ كُلِّ ضَارِبٍ (نهج البلاغه/ خ ۱۵۰)

این بُعد، یکی از تاکتیک‌های عملیات نرم دشمن است که در تاریخ زندگانی بشر به‌ویژه در زمان ظهور اسلام هم رایج بوده و سران مشرکین در خشتی کردن دعوت پیامبر(ص) از آن بهره می‌برده‌اند که در ذیل به بعضی از مفاهیم آن اشاره و مابقی به همراه داده‌ها در جدول شماره چهار ارائه می‌گردد.

- **تفرقه‌اندازی و استضعاف جامعه^۱**: تفرقه‌اندازی، بارزترین اهرم سلطه مستکبرین بر مردم است و مقدمه‌ی ذلت‌پذیری جامعه است. ابتدا مردم گروه‌گروه و متفرق و سپس به استضعاف کشیده می‌شوند. به همین خاطر خداوند، مسئله تفرقه‌افکنی را قبل از قتل و کشتار ذکر فرموده و شاید به خاطر آن است که تفرقه‌زمینی کشتن و یا مهم‌تر از کشتن است. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۱۶)
- **جدا شدن از رهبران دینی^۲**: بزرگ‌ترین خطری که هر امت و انقلابی را تهدید می‌کند، ارتجاع، ارتداد و انحراف فرهنگی و عقیدتی است و اگر بزرگان و رهبران قوم با تهمت خراب شوند، راه برای خراب کردن دیگر افراد هموار می‌شود. نتیجه‌ی فراموش نمودن احکام و دستورات الهی و جدا شدن از رهبران دینی، انحراف و بدعابتی است. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۳۷۹-۳۸۰)
- **فساد و تباهی^۳**: در کار شما از فساد و تباهی کوتاهی نمی‌کنند، پیوسته به فکر ایجاد فساد می‌افتند و مشقت و رنج شما را دوست دارند. گفتارشان حکایت از کینه شدید درونشان دارد... (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۲: ۱۷۰)
- **نفوذ به صفوف مؤمنان و اظهار دین^۴**: یهودیان مدینه با مشرکانی که هنوز در این شهر حضور داشتند، متحد شدند و آنان را وادار ساختند که در ظاهر ادعای اسلام کنند و در درون کافر باشند. به عبارتی دیگر یهودیان آنچه را خود در گذشته و حال بدان شهرت داشتند و شیوه‌ای را که خود بدان عمل می‌کردند، به مشرکان مدینه هم توصیه کردند. این گونه بود که در پی حيله و فریب یهودیان کسانی از اوس و خزرج که هنوز مشرک

۱. إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِنْهُمْ... (القصص/۴)

۲. فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى... (طه/۸۸)

۳. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةَ مَنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُوا مَا عَيْنَتْمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ... (آل عمران/۱۱۸)

مانده بودند، به آنان پیوستند. این گروه هرچند شمارشان فراوان نبود، اما با نفوذ به صفوف مؤمنان و با اظهار دین توانستند سستی و بی‌عقیدگی را به جامعه مؤمنان وارد کرده و زمینه‌های شکست را در میان آنان فراهم آورند. به طوری که تلاش‌های این گروه در غزواتی که از آن‌پس واقع شد، خود را نشان داد. (صابری، ۱۳۸۰، ج ۲: ۴۲۶-۴۲۷)

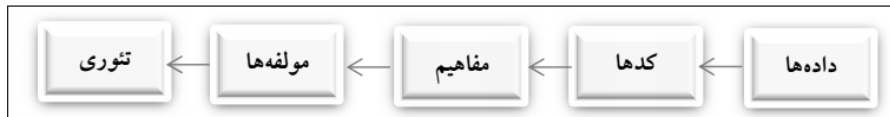
• **بر حذر داشتن مردم از مجالست با پیامبر (ص):** ولید بن مغیره گفت: ای قوم... چون اهل موسم به نزدیک مکه رسیده باشند... ایشان را بگوییم که این محمد مردی ساحر است؛ لکن سخن وی سحر است به فعل، سخنی دارد که مردمان چون بشنوند، فرزند از مادر و پدر جدا می‌گردد و مادر و پدر از فرزند تبراً می‌کند و در میان زن و مرد حلال مفارقت می‌افکند و خویش از خویش جدائی می‌کنند و جدائی می‌طلبند. پس چون قافله حاج نزدیک رسیده بود... ایشان را تحذیر کردند از مجالست سید، علیه الصلوة و السلام و استماع سخن وی... (قاضی ابرقو، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۴۲-۲۴۳)

• **تخریب مساجد:** مساجد پایگاه‌های توحید در روی زمین و موجب آرامش قلوب می‌باشند. مساجد محل پخش انوار توحید و دروس انسانیت و همبستگی است. آن‌ها خانه خدا و خانه مردم هستند. هر که مانع یاد خدا در مساجد شده و یا آن‌ها را پایگاه اغراض باطل خویش گرداند و از خدایی بودن منحرف کند و یا در تخریب آن‌ها بکوشد، چنین کسی از همه ظالم‌تر است و به جنگ با توحید برخاسته است. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۲۲)

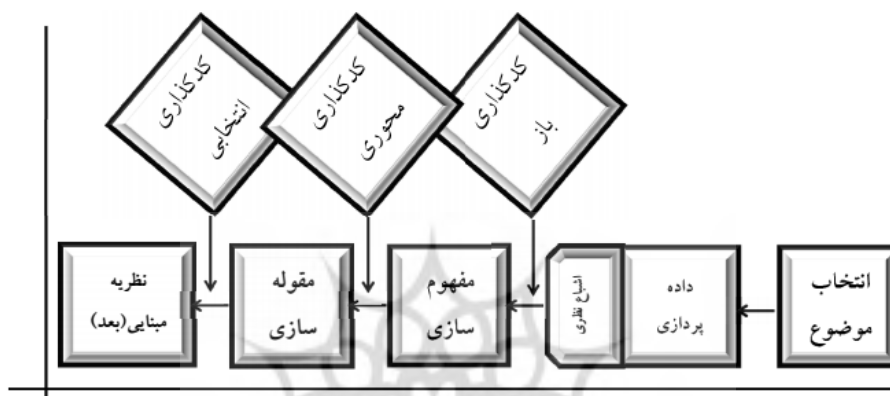
مدل فرایند اجرایی تحقیق

اکثر محققین برای انجام تحقیقات کیفی مبتنی بر نظریه داده بنیاد، الگوی ذیل - (نمودار شماره: ۱) - را به عنوان مدل فرایند اجرایی تحقیق پذیرفته‌اند. در این الگو، اقدامات سه‌گانه؛ مفاهیم، مؤلفه‌ها و تئوری از درون کدها کشف و ظهور می‌نمایند، بدون این‌که کدها، خود مرحله‌ای به حساب آیند. (شمس دولت‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۸۱) لکن در این مقاله، مرحله آماده‌سازی و مرحله نظریه‌مبنایی (بعد) نیز به فرایند مذکور اضافه و مدل مفهومی (نمودار ۲) را تشکیل داده که سیر مراحل تحقیق حاضر مبتنی بر آن انجام و تحلیل می‌گردد.

۱. وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا... (البقرة/۱۱۴)

• نمودار ۱. مدل فرایند اجرایی روش داده بنیاد

• نمودار ۲. مدل فرایند اجرایی تحقیق مبتنی بر راهبرد داده بنیاد

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از جهت نوع؛ نظری و کاربردی - توسعه‌ای و روش تحقیق آن، داده بنیاد (گراندد تئوری) به شیوه کیفی است که به صورت کتابخانه‌ای و میدانی، با استفاده از ابزار فیش‌برداری، مصاحبه و پرسشنامه طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، داده‌ها گردآوری و تجزیه و تحلیل شده است. جامعه آماری تحقیق، شامل آیات قرآن کریم، تفاسیر با رویکرد فرهنگی - تربیتی، کتب سیره نبوی و در بخش تحلیلی دارای دو جامعه آماری به شرح ذیل می‌باشد:

الف) خبرگان که مشتمل بر ۱۰ نفر با ویژگی‌هایی چون آشنایی لازم با مفاهیم تهدید و قرآن‌شناسی منطبق بر تحصیلات دانشگاهی با مدرک دکتری و حوزوی تا سطح ۴، خدمت در

مشاغل راهبردی مبتنی بر شناسایی تهدید، خدمت در مشاغل نظامی با جایگاه ۱۹ به بالا و در سطح کشوری نظیر مدیران عالی، داشتن تألیفات در زمینه تهدید و امنیت مبتنی بر قرآن کریم می‌باشند.

• جدول ۲. توصیف جامعه آماری خبرگان

درصد	تعداد و جنسیت		رتبه علمی	حوزه تخصص	نوع مدرک تحصیلی
	زن	مرد			
۱۰٪	۰	۱	استاد	علوم قرآن، تاریخ، اسلام، امنیت شناسی، مدیریت راهبردی	حوزوی و دانشگاهی
۴۰٪	۱	۳	دانشیار		
۴۰٪	۰	۴	استادیار		
۱۰٪	۰	۱	مدرس عالی		
۱۰۰٪	۱۰		جمع کل		

ب) صاحب نظران. این جامعه به علت تخصصی بودن مقوله تهدید شناسی و آشنایی با قرآن کریم و سیره نبوی و همچنین آشنایی محدود افراد با مفهوم تهدید بر تکوین قرآن و سیره نبوی به صورت تمام شمار و هدفمند لحاظ گردیده است. با انجام واکاوی‌های لازم، تعداد این جامعه به ۳۴ نفر محدود گردید. این تعداد دارای ویژگی‌های چون آشنایی با مفاهیم قرآن و تهدید، داشتن حداقل مدرک کارشناسی ارشد در سطوح دانشگاهی و سطح ۳ حوزوی، خدمت در مشاغل ۱۸ به بالا و در سطح کشوری در سطح مدیران میانی به بالا می‌باشند.

• جدول ۳. توصیف جامعه آماری صاحب نظران

درصد	تعداد و جنسیت		رتبه علمی	حوزه تخصص	نوع مدرک تحصیلی
	زن	مرد			
۳۲٪	۰	۱۱	استادیار	حوزه تخصص	نوع مدرک تحصیلی
۲۷٪	۰	۹	مدرس عالی		
۳۰٪	۰	۱۰	مدرس خبره		
۱۱٪	۰	۴	مربی		
۱۰۰٪	۳۴		جمع کل		

در این فرایند، اعتبار و پایایی یافته‌های تحقیق در دو مرحله کدگذاری باز و محوری با بهره‌گیری از شیوه کشف و بازرسی انجام شده و در مرحله کدگذاری انتخابی نیز از طریق پرسشنامه محقق ساخته و ارسال مفاهیم، مؤلفه‌ها و مقوله‌های احصاء شده به جامعه خبرگان و صاحب‌نظران، روایی و پایایی آن موردسنجش و ارزیابی قرار گرفته است.

بحث و تحلیل

در این پژوهش، شناسایی مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی مبتنی بر پایه «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» از دیدگاه قرآن کریم و سیره نبوی، بر اساس راهبرد داده بنیاد (گراندد تئوری) طی سه گام کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی صورت گرفته که یافته‌های آن به شرح ذیل و به ترتیب در قالب جداول شماره چهار، پنج و شش تبیین و تحلیل می‌گردد.

گام اول: کدگذاری باز (مفهوم‌سازی)

در این گام، مبتنی بر فرایند چارچوب نظری تحقیق، مطالعاتی فراگیر در حوزه تهدید نرم انجام و سپس آیات قرآن کریم به صورت تمام شمار و بر مبنای رکوعات قرآنی^۱ بررسی و تعداد ۵۸ آیه احصاء گردید. در ادامه کار با مراجعه به تفاسیر قرآن کریم، تعدادی از تفاسیر از جمله نور، هدایت، احسن الحدیث، راهنما، قرآن مهر و نمونه که دارای رویکرد فرهنگی - اجتماعی بوده و با بحث تهدید نرم تناسب داشتند. به همراه کتاب سیره ابن اسحاق که قدیمی‌ترین اثر مکتوب است و نیز بعضی از آثار متأخر در این زمینه مانند آثار پیام‌آور رحمت و خاتم‌النبین در حوزه سیره نبوی انتخاب و با مطالعه این آثار، داده‌های موردنظر احصاء و ثبت گردید.

۱. قرآن کریم برحسب تعلیم پیامبر اکرم «ص» به ۵۵۵ واحد موضوعی تقسیم می‌شود و این تقسیم‌بندی به «رکوعات قرآنی» مشهور است؛ به این مناسبت که پیامبر اکرم «ص» در نمازهای یومیه پس از قرائت سوره حمد، گاه یک سوره کوچک و بیشتر اوقات یکی از این قسمت‌ها را، خوانده و بعد به رکوع می‌رفته‌اند. این رکوعات قرآنی که هر کدام یک واحد موضوعی هستند حداقل محدوده سیاق آیات قرآن را مشخص می‌کنند. (لسانی فشارکی و همکار، ۱۳۸۴: ۵۶-۵۷)

بعدازاین اقدام، از درون داده‌ها، تعداد ۶۲ مفهوم اولیه شناسایی و به‌منظور نیل به اشباع نظری، در اختیار ده نفر جامعه خبره شامل متخصصان حوزوی و دانشگاهی در زمینه‌های قرآنی و امنیتی قرار گرفت و مواردی که ارتباط کمتری از نظر معنایی داشتند از جمله ۱۱ مفهوم شامل؛ دلسرد و بی‌انگیزه کردن نسبت به جهاد، مکر و تدبیر، شعار خیرخواهی، خودباختگی، یأس آفرینی، تظاهر به خیرخواهی، فریب و مکر، القای وسوسه، هجو مردم، تضعیف مکتب، شکستن حریم‌ها، حذف و عنوان تعدادی معدودی از مفاهیم نیز اصلاح گردید. در مرحله بعد، تمام داده‌ها و مفاهیم وارد نرم‌افزار مکس کیودا (MAXQDA۰۰) ^۱ گردید و با استفاده از آن نرم‌افزار، داده‌ها و مفاهیم به یکدیگر نزدیک و تلفیق و سپس موارد مشترک حذف و مجدد تمام داده‌ها و مفاهیم دوباره در اختیار همان جامعه خبره قرار گرفت و در نهایت تعداد ۵۱ مفهوم تأیید لازم را به دست آورد که جدول (۴)، گویای آن است.

• جدول ۴. کدگذاری باز

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
شکاف در دین	مراد از پیروی وسوسه شیطان، ایجاد شکاف و طریقه‌های مختلف در دین است که سبب تشتت و پراکندگی می‌گردد. لازم است هر که در زمینه دین چیزی می‌گوید و یا می‌نویسد به خدا و رسول رجوع کند و درباره اتحاد و هماهنگی بیندیشد یا تشتت و اختلاف پدید نیآورد (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۳۷۵)	(البقره/۲۰۸)
پراکندگی	مراد از پیروی وسوسه شیطان، ایجاد شکاف و طریقه‌های مختلف در دین است که سبب تشتت و پراکندگی می‌گردد. لازم است هر که در زمینه دین چیزی می‌گوید و یا می‌نویسد به خدا و رسول رجوع کند و درباره اتحاد و هماهنگی بیندیشد یا تشتت و اختلاف پدید نیآورد (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۳۷۵)	(البقره/۲۰۸)
تفرقه	تفرقه انداختن میان زن و شوهر، کاری شیطانی و در حد کفر است و کسی که به سراغ تفرقه‌اندازی و سحر می‌رود، انسانیت خود را از دست می‌دهد. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۷۲)	(البقره/۱۰۲)

۱. این نرم‌افزار برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های غیر کمی است و کاربری مناسبی در بخش تبیین و تحلیل نظری پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی دارد. (علی‌آبادی، ۱۳۹۲: ۱)

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
چنددستگی	از سبب‌های تفرقه و چنددستگی دور شدن مردم از ارزش‌هایی است که نمودار تأمین و تضمین وحدت است. پس درحالی که کتاب وسیله وحدت در نزد نسل‌های ملتزمی است که به آن ایمان آورده و به آیاتش عمل کرده‌اند، شک در آن عامل خطرناکی در ازهم گسیختگی و چنددستگی شده است. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۱۲: ۲۰۵)	(شوری/۱۴)
عداوت	یهود مدینه، چون دیدند که حق تعالی، پیغمبر، علیه السلام، از میان خلق برگزید و وی را به رسالت به خلق فرستاد، ... و هرروز که می‌آید کار وی بالائی می‌گیرد، ... و عرب قول ایشان معتبر ندارند و التفات به ایشان نکنند ... حسد آوردند و ... انکار و استکبار با وی در پیش گرفتند و خبث و ایذا صنعت خود ساختند و پیوسته در خلل کار اسلام شدند و در بند کیدها و مکرها شدند و همچنین از سر عداوت احکام تورات را تغییر کردند و صفت پیغمبر، علیه السلام، از آنجا بستردند و به تزویر و تحریف چیزی چند دیگر باز جای آن نوشتند و بدین طریق جماعتی چند دیگر از اهل مدینه که مسلمان شده بودند ایشان را از راه ببردند و هم‌رأی و هم‌دم خود کردند و به عداوت با پیغمبر، علیه السلام و خبث با مسلمانان اغرا کردند و راه خلاف و نفاق و تزویر و اختلاف پیش گرفتند و پیش ایشان بنهادند تا به‌ظاهر با مسلمانان اختلاط و مجالست می‌کردند و در خفیه نفاق و عداوت می‌ورزیدند. (ابن اسحاق، ۱۳۷۷، ج ۱: ۴۹۱-۴۹۲)	سیره ابن اسحاق
	باوجود دانشمندان لجوج و خطرناک، امیدی به اصلاح جامعه نیست و در نظر منحرفان، نفاق و کتمان حقیقت برای حفظ موقعیت و تعصب نابجا، نشانه‌ی عقل و عاقلانه عمل کردن است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۴۲-۱۴۳)	(البقره/۷۵)
نفاق	یهودیان نیز در پشت سر منافقین با آنان همکاری می‌کردند... یکی از حیل‌های یهودیان برای ایجاد تردید در دل‌های مسلمانان آن بود که در ابتدا وانمود می‌کردند که مسلمان شده‌اند و پس از مدتی اعلام می‌کردند که از اسلام برگشته‌اند تا بدین طریق مسلمانان را به ارتداد جرأت دهند و قبح این کار را بشکنند الگویی برای کسانی باشند که از آن‌پس می‌خواهند از دین برگردند... این شیوه‌های فساد انگیزی یهودیان بود که نفاق پیشه می‌کردند، بت پرستان را نیز به نفاق فرامی‌خواندند و با نفاق خود بذر تفرقه را میان مسلمانان می‌پراکنده‌اند. آنان همچنین مؤمنان را مورد تمسخر و استهزا قرار می‌دادند و از خود الگویی برای کسانی که می‌خواهند از دین برگردند عرضه می‌داشتند ... بدان امید که آنان از دین برگردند. (صابری، ۱۳۸۰، ج ۲: ۴۳۰-۴۳۱)	خاتم النبیین

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
اختلافات مذهبی	طاغوت‌ها از مذهب علیه مذهب استفاده می‌کنند. (فرعون کلمه‌ی «الرَّشَادِ» را که بار مکتبی دارد به کار می‌برد). (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱۰: ۲۴۷)	(غافر/۲۹)
	دشمن، از مسجد و مذهب، علیه مذهب سوءاستفاده می‌کند و با شعارها و القاب ظاهری فریب می‌دهد تا به مکتب و وحدت ضرر برساند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۵: ۱۴۴)	(التوبه/۱۰۷)
تمسخر مقدسات	دروغ و توجیه‌گری، از کارهای دائمی منافقان است. عقب‌نشینی، احساس ضعف و تزویر و اصرار برخلاف، حتی پس از افشای توطئه نشانه‌ی منافق است. شوخی با مقدسات دینی جایز نیست (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۵: ۹۷)	(التوبه/۶۵)
تخریب مقدسات	منافقان با سخنان شیوا و سحرآمیز دنبال فریب هستند و سوگند دروغ یکی از راه‌های نفوذ آنهاست است و جهت خیانت همیشه از مقدسات علیه مقدسات و از مذهب علیه مذهب استفاده می‌کنند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۳۲۲)	(البقره/۲۰۴)
تطمیع کردن	یک روز که سران کفار در انجمن خود بودند و رسول خدا(ص) نیز به تنهایی در مسجدالحرام نشسته بود، عتبه بن ربیع با صلاح‌دید سران شرک نزد حضرت آمد و گفت: ای برادرزاده اگر مقصودت از این دینی که آوردی ثروت است آن قدر به تو ثروت دهیم تا آنکه ثروتمندترین ما گردی. اگر سروری می‌خواهی ما تو را سرور خود قرار می‌دهیم به طوری که هیچ کاری را بدون اجازه تو انجام نمی‌دهیم. اگر پادشاهی می‌خواهی ما تو را پادشاه خود می‌کنیم و اگر نمی‌توانی این جنی را که نزد تو می‌آید از خود دور کنی برای تو طبیب می‌آوریم و مخارج آن را می‌پردازیم تا بهبود یابی. (میر شریفی، ۱۳۸۵: ۳۶)	پیام‌آوران رحمت
	قریش دیدند که محمد روز بروز به واسطه اسلام آوردن خلاق قوت می‌یابد و از هیچ جهت ترس و بیم در دل او راه نمی‌یابد، عتبه پیش پیغمبر آمد و گفت: ای محمد! در میان قریش اختلاف پدید آوردی و همه جمعیت‌ها به تفرقه مبدل گردانیدی تا آن که میان ابوطالب و ابو لهب عداوت افکندی، به آن راضی نشدی و طعن و لعن آلهه ما می‌کنی، اگر از این سخنان مدعا زن است هر کدام را که رغبت می‌کنی به تو دهیم و اگر زر و مال است آن مقدار که تو خواهی قبول کنیم و حاضر سازیم و اگر میل سلطنت و شهرداری است ترا به پادشاهی برداریم و به شهرداری قبول نمایم. (استرآبادی، ۱۳۷۴: ۸۷)	آثار احمدی

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
رشوه دادن	عتبه...گفت: ای محمد، تو بزرگ و عزیز مایی ... لکن تو بیامده‌ای و دینی نو نهاده‌ای و فرقت در میان قوم افکنده‌ای. اگر مقصود تو از این کار مالی و نعمتی است که ترا به دست آید تا ما از بهر تو در قریش توزیعی کنیم و چندان مال ترا حاصل گردانیم که اندر جمله عرب کس به نعمت و ثروت تو نباشد،...اگر که ترا خیالی مستولی شده است و از دیو ترا وسوسه‌ای روی نموده است، که ترا آن از خود دفع نمی‌توانی کردن تا ما اطبای عالم جمع کنیم و هر چه بذل می‌باید کردن بذل کنیم تا مداوات تو کنند و این خیال و وسوسه از تو بیرون برند و ما این همه مراد تو برگیریم و تو ما را بگذاری و تعرض دین ما و خدایان ما نرسانی. (ابن اسحاق، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۶۴-۲۶۵)	سیره ابن اسحاق
بدعت	شیطان شما را به هر کار بد نتیجه و اندوه‌بار (اعم از گناه و غیره) و به هر گناه بزرگ و رسواکننده امر می‌کند. بالاتر از آن به بدعت‌ها و جعل عقاید ناحق و دروغ بستن به خدا و ادار می‌نماید. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۲۲)	(البقره/۱۶۹)
تزویر	هر چه علمای یهود بودند به طریق علمی با پیغمبر(ص)، به مجادله درآمدند و پیوسته امتحان‌ها می‌کردند و مسئله‌ای مشکل می‌پرسیدند و شب و روز دربند آن شدند که چگونه تلبیسی و تزویری سازند تا حق را به لباس باطل بیرون آرند و از وی چیزی علمی نکته گیرند، که بدان رخنه در کار شریعت و اسلام ظاهر کنند؛ و هر چه اهل نفاق بودند، پیوسته دروغی می‌تراشیدند و می‌گفتند و أرجافی بیرون می‌آوردند و فاش می‌کردند و مسلمانان را از راه می‌بردند، لیکن هر چه اهل نفاق بودند، به‌ظاهر نمی‌بارستند مخالفتی نمودن، که ایشان از اهل مدینه بودند و اگر مخالفتی اظهار کردند، هم قوم ایشان را هلاک کردند، لیکن یهود ظاهراً به زبان مخالفت می‌نمودند و به تصریح تکذیب پیغمبر(ص)، می‌کردند. (ابن اسحاق، ۱۳۷۷، ج ۱: ۴۹۲)	سیره ابن اسحاق
ترویج باطل	یهود هم به طاغوت مثل ابوسفیان و هم به مکتب او اظهار ارادت کرده‌اند، آنان که از روی حسد و غرض خار راه بشریت هستند از این کارها زیاد می‌کنند مکتب باطل را ترویج و حق را لجن مال می‌نمایند. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۲: ۳۸۲)	(النساء/۵۱)
دین‌داری کافر پسند	دشمن، فقط با سقوط کامل و محو مکتب و متلاشی شدن اهداف مسلمانان راضی می‌شود و لذا اگر کفار از دین آنان راضی باشد، باید در دین‌داری خود تردید نمایند. دین‌داری کافر پسند، همان کفر است. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۹۳)	(البقره/۱۲۰)
تبلیغات علیه دین	کفار از ابتدای اسلام تاکنون از هرگونه توطئه، تهاجم و تبلیغات علیه اسلام دریغ ندارند و بودجه‌هایی در راه باطل صرف می‌کنند که همچون بذریاشی در کشتزاری است که با یک باد سوزان نابود می‌شود. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۱۳۶)	(آل عمران/ ۱۱۷)

مفاهیم (ک)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
تبلیغات مجهرتر	فتنه یهود و نصاری و مخصوصاً فتنه یهود با ختم نزول قرآن پایان نیافته، تذکر قرآن مجید مخصوص به زمان نزول وحی نیست بلکه یهود و نصاری با منافقانی بدتر از منافقان زمان وحی، همواره بر اسلام و اهل اسلام می‌تازند، اکنون یهودانی ماهرتر از یهودان زمان نزول قرآن با وسایلی هر چه مجهز و تبلیغاتی مجهرتر دست‌اندرکار هستند و بر جان و مال و دین مردم رحم نمی‌آورند... (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۲: ۱۱۷-۱۱۸)	(آل عمران/۷۸)
تهاجم فرهنگی	تبلیغات فاسد، در انحراف مردم نقش دارد بنابراین تهاجم تبلیغاتی و فرهنگی دشمن، مقدم بر تهاجم نظامی است. شیطان ابتدا با تبلیغات، انگیزه‌ی توحیدی انسان را می‌گیرد، سپس با تسلیحات و لشکریانش بر او هجوم و گمراهی می‌آورد و شیوه‌ی او در کمین نشستن و جلب و ربودن است و بستر نفوذ شیطان، آرزوهای انسان است که با وعده‌های خیالی او تقویت می‌شود (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۸۸)	(الاسراء/۶۴)
نافرمانی کردن	ابلیس برای بشر دشمن بزرگی است زیرا از آغاز آفرینش نقشه به دام انداختن او را در سر داشته و برای انجام این نقشه‌اش کوشش بسیار کرده است... یکی از مهم‌ترین مصادیق گمراه کردن شیطان این است که مردم را از پیروی رهبران و پیشوایان صادق دینی باز می‌دارد (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۱۰: ۳۶۵)	(سبأ/۲۰)
مانع‌تراشی	آنان که نهایت سعی و کوشش خود را در راه عاجز و بی‌اثر ساختن آیات خدا، برحسب پندار خودشان، بکار می‌برند، یعنی در مسیر آن‌ها مشکل می‌تراشند یا اجرای آن‌ها را به تأخیر می‌اندازند و با آن‌ها می‌ستیزند یا آن‌ها را تکذیب یا تأویل می‌کنند، به‌راستی که اهل دوزخ‌اند. این گروه می‌کوشند که عجز و ناتوانی را از طریق ستیزه و رویارو شدن با آیات به آن‌ها بچسبانند (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۸: ۹۲)	(الحج/۵۱)
عدم تعامل	کفار قریش، چون دیدند که... خللی در کار اسلام نمی‌توانند آوردن... جمعیتی ساختند و باهم مشورت کردند و بعد از آن اتفاق به آن کردند تا عهده‌ی بکنند و خطی بران بنویسند تا هیچ کس با... قبیله مصطفی (ص)، معاملات و مخالفت نکنند و زن ندهند به ایشان و نخواهند از ایشان و همچنین مقیم و مجتاز هیچ کس نگذارند که معامله با ایشان کنند و تقریبی و ترددی با ایشان بنمایند. پس بدین موجب عهد کردند و سوگند خوردند و عهدنامه نوشتند و آن را در میان خانه کعبه درآویختند. (ابن اسحاق، ۱۳۷۷، ج ۱: ۳۴۰)	سیره ابن اسحاق

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
کارشکنی	... منحرفان یهود،... به جهاتی ... از جمله به خطر افتادن منافع مادی‌شان سرسخت‌ترین دشمن شدند و از هر گونه کارشکنی در پیشرفت اسلام و مسلمین فروگذار نکردند (همان گونه که امروز نیز موضع گروه صهیونیست در برابر اسلام و مسلمانان همین است). (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱: ۵۵)	(الفاتحه/۷)
دین‌ستیزی	پیمان‌شکنان فرقه‌ای گمراه‌اند که پس از گردن نهادن به اسلام و قول دادن به این که هرگز در برابر آن دست به ستیز نزنند بازهم آهنگ آن کردند که در برابر گسترش و اشاعه دین حق مقاومت ورزند. اینان گاه مشرکان بودند و گاه جماعتی که به ظاهر اسلام آورده بودند. قرآن با بیانی صریح ما را به قتال با آنان فرمان می‌دهد. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۴: ۱۱۲)	(التوبة/۱۲)
منع از حقیقت‌جویی	هرسال که موسم حاج بودی و از قبایل عرب مردم پیام‌دندی،... چون پیغمبر (ص)، از دعوت ایشان فارغ شدی، أبو لهب با جمعی از قریش برفتندی به قبایل عرب ... و ایشان را گفتندی: زینهار زینهار، مبادا که قول این مرد بشنوید، یعنی قول پیغمبر (ص) و سخن وی در گوش مگیرید، که وی می‌خواهد که شما را از دین آبا و اجداد برآورد و دین لات و عزری منسوخ و باطل گرداند و شما را در بدعت و ضلالت افکند. (ابن اسحاق، ۱۳۷۷، ج ۱: ۴۲۳)	سیره ابن اسحاق
انحراف فکری	مستکبران، تلاش شبانه‌روزی دارند و بر اساس مکر و تدبیر فرمان می‌دهند. انحراف فکری و فرهنگی جامعه، نتیجه‌ی کار مداوم آن‌هاست و برخورد آن‌ها با زیردستان خود، برخورد امرورنهی است، نه دعوت و ارشاد. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۴۴۸)	(سبأ/۳۳)
انحراف فرهنگی	گفتار و رفتاری که موجب آزار رهبران دینی شود در نهایت به انحراف انسان ختم می‌شود و انحراف در گفتار و رفتار مقدمه انحراف دل و روح و شخصیت و هویت و فرهنگ و فکر انسان است (قرآنی، ۱۳۷۴، ج ۹: ۶۰۶)	(الصف/۵)
استفاده ناهق	مساجد پایگاه‌های توحید در روی زمین و موجب آرامش قلوب می‌باشند مساجد محل پخش انوار توحید و دروس انسانیت و همبستگی است، آن‌ها خانه خدا و خانه مردم هستند هر که مانع یاد خدا در مساجد باشد و یا آن‌ها را پایگاه اغراض باطل خویش گرداند و از خدایی بودن منحرف کند و یا در تخریب آن‌ها بکوشد چنین کسی از همه ظالم‌تر است به جنگ با توحید برخاسته است. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۲۲)	(البقرة/۱۱۴)
الفئات شیطانی	... شیاطین جن افکار ناپاک را به شیاطین انس القاء می‌کنند و بدین وسیله در کار راهنمایان توحید مشکلات به وجود می‌آورند سوره ناس شاهد است که افکار ناپاک هم از راه انسان‌ها و هم به واسطه جن‌ها به شخص القاء می‌شود. «غرورا» حاکی است که این وحی و تلقین برای فریفتن است. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۳: ۲۹۵)	(الأنعام/۱۱۲)

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
حق گویی	دشمنی شیطان از همه دشمن‌ها بدتر است، زیرا دشمنان ما فقط می‌خواهند ما را در دنیا ساقط کنند ولی شیطان می‌خواهد ما از رحمت خدا قطع شده و اهل آتش باشیم. این روح پلید و شریر با سائر شیاطین و ارواح پلیده، پیوسته در فکر آن‌اند که رابطه انسان را با خدا قطع نمایند، (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۹: ۱۲)	(فاطر/۶)
انحراف در شعائر	مساجد پایگاه‌های توحید در روی زمین و موجب آرامش قلوب می‌باشند مساجد محل پخش انوار توحید و دروس انسانیت و همبستگی است، آن‌ها خانه خدا و خانه مردم هستند هر که مانع یاد خدا در مساجد باشد و یا آن‌ها را پایگاه اغراض باطل خویش گرداند و از خدایی بودن منحرف کند و یا در تخریب آن‌ها بکوشد چنین کسی از همه ظالم‌تر است به جنگ با توحید برخاسته است. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۲۲)	(البقره/۱۱۴)
اشرافی گری	قدرت و ثروت در دست انسان‌های غافل، سبب فخرفروشی، خودنمایی و تجمل‌گرایی است. اشرافی‌گری حاکمان، می‌تواند فرهنگ مردم را تغییر دهد و ظواهر زیبای دنیا، دامی برای جذب و انحراف کوفته‌فکران است. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۹۲ و ۹۷)	(القصص/۷۶- ۷۹)
دنیاگرایی	دنیاگرایی عامل تحقیر و استهزای دیگران می‌شود و مسخره کردن تهیدستان، شیوه دائمی اهل دنیا است. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۳۳۱)	(البقره/۲۱۲)
دنیا فریبی	مبادا زندگی مرفه کفار فریبتان دهد و از توحید باز دارد که آنچه کفار دارند تمتع قلبی بیش نیست و عذاب دردناکی به دنبال دارند (وانگهی با مؤمن بودن نیز می‌توان از لذات مادی بهره‌مند شد). (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۲: ۱۷۰)	(آل‌عمران/۱۹۶)
نشر مفاسد	طاغوت گاهی برای مطامع خود اقتصاد و نسل را به فساد و تباهی می‌کشد، گذشته از این چون کارش مطابق عقل و انصاف نیست نتیجه‌اش جز فساد نمی‌تواند باشد، چنگیزهای نوعی و یزیدهای هر زمان و استعمارگران آدم‌خوار و ثروت طلب جز تباه و فساد چه کرده‌اند و چه می‌کنند؟ (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۳۷۵)	(البقره/۲۰۵)
انتشار مکورات	کسانی که از گام‌های شیطان پیروی می‌کنند سعادت و هدایت مردم را محقق نمی‌سازند. بسیاری کسانی که خود را برای رسیدن به حکمرانی و سپس اجرای عدالت و آزادی برای مستضعفان نامزد کرده‌اند ولی در گرداب جنایات ترور و کشتار و انتشار فحشا و منکر فرو غلتیده‌اند و رستگار نشده بلکه فاسدتر از روزگار پیشین خود گشته‌اند. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۸: ۲۸۳)	(النور/۱۹-۲۱)

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
فحشاگری	شیطان با وسوسه برای انجام فحشا و افترا به خداوند دشمنی می‌کند و مراتب وسوسه او به ترتیب؛ کفر، بدعت، گناهان کبیره، گناهان صغیره، کارهای مباح به جای عبادات، عبادات پایین تر جهت بازماندن شخص از مرحله بالاتر می‌باشد. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۲۵۸)	(البقره/۱۶۹)
کتمان لغزش‌ها	شیطان در میان مردمان به دشمنی آمد و شد می‌کند و روح دشمنی را می‌پراکند و از کلمات فتنه‌انگیز و حتی از لغزش‌ها و خطاهایی که مردمان معمولاً نسبت به آن‌ها چشم‌پوشی می‌کنند، برای ایجاد روحیه دشمنی در میان مؤمنان استفاده می‌کند. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۶: ۲۴۳)	(الإسراء/۵۳)
زینت اعمال	شاید لفظ «الیوم» دلالت بر مرحله‌ای از تزیین و آراستن اعمال به توسط شیطان بوده باشد، خواه در دنیا و خواه پس از مرگ، اما در اینجا انحراف ایشان از حق آنان را بر این وامی دارد که پیوسته به جستجوی شیطان‌های بشری برخیزند تا از آن‌ها پیروی کنند و اما در آخرت همین اشخاص آنان را به سوی آتش جهنم می‌رانند. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۶: ۸۵)	(النحل/۶۳)
جلوه‌گری	وسوسه‌ی شیطان راه‌ها و ابزار و انواعی دارد؛ گاهی از طریق ترساندن است. گاهی از طریق زیبا جلوه دادن است. گاهی از طریق وعده‌های توخالی است. گاهی از طریق دشمنی و کینه است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱۰: ۳۴۴)	(فصلت/۳۶)
فساد اخلاقی	فساد اخلاقی، انسان را به فساد عقیدتی می‌کشاند؛ و غرق شدن در گناه و نادیده گرفتن ارزش‌های اخلاقی، می‌شود لذا همواره باید در فکر غلبه بر مفسدین باشیم، نه آنکه حکومت آنان را بپذیریم. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۱۳۶)	(العنکبوت/۲۹)
کشف حجاب	کار شیطان، وسوسه و نشان دادن راه انحرافی و هدفش رسوایی، کشف حجاب و برهنگی و فریب است. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۴: ۳۸)	(الأعراف/۲۰)
تضعیف نظام تربیتی	منافقان هرگاه از حق و هدایت الهی اعراض نمایند به سراغ فتنه و فساد می‌روند و تا همانند طاغوت‌ها، نظام خانواده و تربیت فرزندان را نابود کنند و بزرگ‌ترین خطر آن‌ها، نابودی اقتصاد و فرهنگ است. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۳۲۴-۳۲۳)	(البقره/۲۰۵)
فریب	مسخره کردن دین، مغرور شدن به دنیا، فراموشی آخرت و انکار آیات الهی، کار کافران و ناشی از فریفتگی دنیاست که باعث می‌شود احکام دین را به بازی بگیرند. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۴: ۷۷)	(الأعراف/۵۱)

مآخذ	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مفاهیم (کد)
(التوبة/۳۴)	هشدار است به مسلمانان که احبار و رهبان که اسلام را تکذیب می‌کنند نه برای آن است که اسلام دین حق نیست. بلکه برای آن است که از جاه و مال عقب نمانند. آن‌ها در تصدیق اسلام پول‌پرستی و جاه‌طلبی خود را در خطر می‌بینند. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۴: ۲۲۵)	مادی‌گرای ی
(الأعراف/۱۴۸)	دعوت به گوساله‌پرستی، پس از نافرمانی از رهبر و در غیاب رهبری حق صورت می‌گیرد. دشمن برای انحراف مردم، از هنر و تمایلات نفسانی استفاده می‌کند در انحراف انسان، زرق و برق و سروصدا نقش عمده‌ای دارد؛ بنابراین در پی هر صدا و هر زرق و برق و زیبایی نباید رفت. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۴: ۱۸۱)	تمایلات نفسانی
(الفرقان/۴۳)	جهان امروز ما بر دوستی و دشمنی قرار دارد نه بر خرد و دانش. سیاستمداران و طرفداران فرهنگ جاهلیت دانسته‌اند که کلید شخصیت جامعه جاهلی همان دوستی و دشمنی است. پس کوشیدند که افکار خطای خود را چنان زرق و برق دهند که شهوت‌هایشان را برانگیزد و توان ارزیابی افکار مردم را پریشان کردند و آنان را طوری کردند که بی‌اختیار پشت سر هر مجله‌ای که عکس‌های تحریک‌کننده را منتشر می‌کند بدون و از دستگاه‌هایی تبلیغاتی پیروی کنند که سازوآواز و رقص و تصاویر دلربا و چیزهایی را پخش می‌کنند که شهوت جنسی یا تسلط جویی یا خوراک و ... را برمی‌انگیزد (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۸: ۴۴۳)	تصاویر مخرب
(البقره/۱۱۴)	افترا بر خدا و بستن خانه خدا ظلم فرهنگی است و هر برنامه‌ای که از رونق مسجد بکاهد، تلاش در خرابی آن است. دشمن از زنده بودن نام خدا و بیداری مسلمانان ترس دارد؛ لذا با مقدسات دینی به مبارزه برمی‌خیزند. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۱: ۱۸۶)	برنامه‌های مخرب
(الأنفال/۳۶)	قدرت‌هایی که مردم را از رفتن به زیارت کعبه بازمی‌دارند و مانع اعمال مردم می‌شوند و حرمت حرم را می‌شکنند و می‌خواهند که مساجد را به صورت مراکز فساد و منکر درآورند، قدرت‌هایی ستمکارند و باید در برابر آن‌ها ایستادگی کرد تا خداوندشان به دست مؤمنان عذاب کند؛ زیرا اقتصاد وسیله‌ای است در دست اینان برای رسیدن به اهداف پلیدشان، یعنی مانع تراشی است برای روندگان راه حق و اقامه عدل و اشاعه رفاه و سلامت... اموالشان را برای نشر کتاب‌های گمراه‌کننده صرف می‌کنند یا برای تقویت روزنامه‌ها و مجلاتی که ثناگوی طاغوت‌اند یا برای پرداخت حق‌السکوت به مشتی مدعیان علم که خادمان معبد ستم و ستیزه‌اند یا برای تهیه سازویرگ نظامی یا جاسوسی. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۴: ۴۹)	نشریات طاغوتی

مآخذ	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مفاهیم (کس)
(طه/۸۷)	منحرفان از سرمایه‌ی خود مردم برای گمراه کردن آنان و رسیدن به اهداف شوم خویش استفاده می‌کنند و در این میان جامعه‌ی سست ایمان و سلطه‌پذیر با یک ترفند هنرمندانه همه چیز خود را می‌بازد؛ لذا تلقین منحرفان و هنرنمایی آنان در جامعه بی‌اثر نیست و بزرگ‌ترین ضربه‌ها را عوامل خودی منحرف می‌زنند (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۳۷۸)	هنرنمایی منحرفان
(الممتحنه/۲)	دشمنان به دنبال سلطه همه‌جانبه هستند و در این راه با ضربه‌های نظامی و فرهنگی ترک مکتب اسلام و کفر ورزیدن را خواستارند. (قرائتی، ۱۳۷۴، ج ۹: ۵۷۶)	آسیب‌های فرهنگی
(لقمان/۶)	ولی چرا هدف اینان گمراهی است تا آنجا که می‌بینی سخنان باطل را می‌خرند؟ زیرا می‌بینند که حق با خودخواهی‌هایشان سازگار نیست کاملاً برعکس نیکوکاران که حق را محور خود می‌بینند. دل انسان محال است که همواره خالی بماند. پس اگر آن را به ایمان و علم پر نمود خانه‌ای برای لهُو و انحرافات خواهد بود. لهُو گفتار و کرداری است که هیچ هدفی نداشته باشد و سرانجام به زیان انسان بازمی‌گردد. پس اینان چند درهم می‌دهند و لهُو را می‌خرند. برای به دست آوردن آن عمر عزیز را هدر می‌دهند؛ مثلاً فیلم‌ها و نوارها و مجلات و کتاب‌های منحرف را می‌خرند. مسلم است که این‌ها انسان را از آیات خدا دور می‌سازند. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۱۰: ۱۰۳)	رسانه‌های منحرف
(لقمان/۶)	هر آنچه در مقابل حکمت قرار گیرد، لهُو و مانع رسیدن به کمال است. ابزار مخالفان راه خدا، منطق و حکمت نیست بلکه سخنان لهُو و بی‌پایه است و این سرمایه‌گذاری برای مبارزه و تهاجم فرهنگی علیه حق، سابقه‌ای زیادی دارد (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۹: ۲۳۰)	تهاجم فرهنگی
(الأنفال/۳۶)	قدرت‌هایی که مردم را از رفتن به زیارت کعبه بازمی‌دارند و مانع اعمال مردم می‌شوند و حرمت حرم را می‌شکنند و می‌خواهند که مساجد را به‌صورت مراکز فساد و منکر درآورند، قدرت‌هایی ستمکارند و باید در برابر آن‌ها ایستادگی کرد تا خداوندشان به دست مؤمنان عذاب کند؛ زیرا اقتصاد وسیله‌ای است در دست اینان برای رسیدن به اهداف پلیدشان، یعنی مانع تراشی است برای روندگان راه حق و اقامه عدل و اشاعه رفاه و سلامت... اموالشان را برای نشر کتاب‌های گمراه‌کننده صرف می‌کنند یا برای تقویت روزنامه‌ها و مجلاتی که ثناگوی طاغوت‌اند یا برای پرداخت حق‌السکوت به مشتی مدعیان علم که خادمان معبد ستم و ستیزه‌اند یا برای تهیه سازویرگ نظامی یا جاسوسی. (مدرسی، ۱۳۷۷، ج ۴: ۴۹)	کتب ضاله

مفاهیم (کد)	داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی	مآخذ
توزیع ابزار فساد	بستن راه خدا به یک یا دو مورد خاص منحصر نیست، بلکه تبلیغات ناروا، گناه علنی، ترویج ابزار فساد و غفلت آور، القای شبهه، ایجاد اختلاف، نشریات و فیلم‌های گمراه کننده، بد معرفی کردن دین حق، معرفی ناهلان به عنوان الگوی دین و ... از مصادیق بستن راه خداست. دنیاگرایی، زمینه‌ی کفر، مبارزه با دین و ضلالت است؛ و کفّار جهت انحراف کردن سه مرحله را طی می‌کنند: اول خودشان با دنیاگرایی منحرف می‌شوند. آنگاه با اعمالشان دیگران را از راه بازمی‌دارند. سپس با تمام توان مسیر حق طلبان را منحرف می‌کنند (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۶: ۲۵۸)	(ابراهیم/۳)
منع خداشناسی	مساجد پایگاه‌های توحید در روی زمین و موجب آرامش قلوب می‌باشند. مساجد محل پخش انوار توحید و دروس انسانیت و همستگی است، آن‌ها خانه خدا و خانه مردم هستند هر که مانع یاد خدا در مساجد باشد و یا آن‌ها را پایگاه اغراض باطل خویش گرداند و از خدایی بودن منحرف کند و یا در تخریب آن‌ها بکوشد چنین کسی از همه ظالم تر است به جنگ با توحید برخاسته است. (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۱: ۲۲۲)	(البقره/۱۱۴)
شهوته‌رانی	هوس‌بازان بی‌بندوبار، به چیزی جز غرق شدن مؤمنان در شهوات، قانع نمی‌شوند و در این زمینه رفاقت و راه افراطی را می‌خواهند درحالی که اخلاق جنسی در اسلام، معتدل و دور از افراط و تفریط است. (قرآنی، ۱۳۸۳، ج ۲: ۲۷۳)	(النساء/۲۷)

گام دوم: کدگذاری محوری

وظیفه محقق در این مرحله، دسته‌بندی و مقایسه عناوین استخراج شده است. این کار مستلزم صرف وقت و حوصله بسیار است، زیرا در ابتدای کار، رابطه بین این عناوین به خوبی آشکار نیست و محقق خود را با انبوهی از داده‌های خام روبرو می‌بیند که با یکدیگر چندان ارتباطی ندارند؛ اما پس از تلفیق است که پیوندهای نامرئی آن‌ها هویدا خواهد شد و این مستلزم بهره‌گیری از تکنیک مقایسه پایدار است که متضمن زمینه ظهور ابعاد مشترک مفاهیم یا همان کدگذاری محوری است. (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱)

برای این منظور، در این گام ابتدا جهت رسیدن به اشباع نظری، از دو مرحله نشست خبرگی استفاده گردید. در مرحله اول با همکاری تعداد چهار نفر از خبرگان، مفاهیمی که نظیر و نزدیک به هم بودند طبقه‌بندی شدند و با توجه به ارتباط زمینه‌ای و تنگاتنگی که باهم داشتند از درون آن-

ها، مقوله‌ها شناسایی گردید که عنوان کدهای محوری هر طبقه را به خود گرفتند. در مرحله دوم، مجدداً مفاهیم و مقوله‌های هر طبقه در اختیار همان جامعه خبره قرار گرفت و بنا بر نظر آن‌ها، مقوله‌هایی که با بُعد «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» ارتباط و تناسب لازم را نداشتند از دایره مقوله‌ها حذف و چند مورد از مفاهیمی که نسبت به مقوله مورد نظر، ارتباط و انسجام کمتری داشتند نیز به طبقات دیگر منتقل شد. بدین ترتیب سنجش و تائید آن‌ها دریافت گردید که نتیجه آن در قالب جدول (۵) آمده است.

• جدول ۵. کدگذاری محوری

مقوله‌ها	مفاهیم
اختلاف و تفرقه افکنی	شکاف در دین
	پراکندگی
	تفرقه
	چنددستگی
دورویی در گفتار و کردار	نفاق
	تزویر
	عداوت
دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی	تخریب مقدسات
	اختلافات مذهبی
	تمسخر مقدسات
تطمیع و اغوا	تطمیع
	رشوه دادن
	فریب
بدعت و نوآوری در دین	بدعت
	دین‌داری کافر پسند
	ترویج باطل

مفاهیم	مقوله‌ها
تهاجم فرهنگی	تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب
تبلیغات علیه دین	
تبلیغات مجهز تر	
کارشکنی	
منع خداشناسی	ممانعت از رشد آگاهی و بصیرت دینی جامعه
مانع تراشی	
نافرمانی کردن	
دین ستیزی	
عدم تعامل	
منع حقیقت جویی	اضلال و انحراف در جامعه
استفاده ناحق	
انحراف در شعائر	
انحراف فکری	
حق گریزی	
القائات شیطانی	
بحران هویتی	اشرافی گری و دنیاگرایی
اشرافی گری	
مادی گرایی	
دنیاگرایی	
دنیا فریبی	اشاعه فحشا و منکر در جامعه
انتشار منکرات	
نشر مفاسد	
توزیع ابزار فساد	
فحشاگری	
کتمان لغزش‌ها	
شهورت رانی	
فساد اخلاقی	
کشف حجاب	
تضعیف نظام تربیت	

مفاهیم	مقوله‌ها
زینت اعمال	زمینه‌سازی برای انحرافات مردم
جلوه‌گری	
تمایلات نفسانی	
تصاویر مخرب	ترویج برنامه‌های هنری و سرگرمی‌های مخرب
برنامه‌های مخرب	
نشریات طاغوتی	
هنرنمایی منحرفان	
آسیب‌های فرهنگی	
رسانه‌های منحرف	
تهاجم فرهنگی	
کتب ضاله	

گام سوم: کدگذاری انتخابی (نظریه مبنایی)

این گام که کدگذاری انتخابی یا سطح سوم کدگذاری نام دارد، در واقع؛ مرحله ارتباط دادن سایر مقوله‌ها و اعتبار بخشیدن به روابط بین آن‌ها، جهت وصول به دسته‌بندی کلی‌تر و محدودتر و انتخاب سامانمند مقوله هسته یا نظریه مبنایی است. (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱-۲۲)

بدون تردید نیل به این هدف، مستلزم شکل‌گیری مراحل کدگذاری داده‌های تحقیق است. برای این منظور، در گام اول کدگذاری، داده‌های تحقیق در قالب ۵۱ مفهوم سازمان‌دهی شد. در گام دوم با مقایسه مستمر پایدار و تطبیق مداوم مفاهیم، زمینه طبقه‌بندی مفاهیم مشابه فراهم گردید که برون داد آن، شکل‌گیری دوازده مقوله بنام «اشاعه فحشا و منکر در جامعه»، «زمینه‌سازی برای انحرافات مردم»، «ترویج برنامه‌های هنری و سرگرمی‌های مخرب»، «تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب»، «بدعت و نوآوری در دین»، «ممانعت از رشد آگاهی و بصیرت دینی جامعه»، «دورویی در گفتار و کردار»، «اشرافی‌گری و دنیاگرایی»، «تطمیع و اغوا»، «اضلال و انحراف در جامعه»، «اختلاف و تفرقه‌افکنی» و «دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی» می‌باشد.

بعد از عبور از مرحله دوم، نوبت به گام سوم یعنی کدگذاری انتخابی رسید که هدف آن، انتخاب مقوله هسته یا نظریه مبنایی می‌باشد. بر اساس این رویکرد، تلاش گردید با توجه به ارتباط

بین مقوله‌ها در مراحل قبلی و اعتبار بخشیدن به روابط آن‌ها و نیز در نظر گرفتن وجوه مشترک میان آن‌ها، مقوله‌های دوازده‌گانه سرآمده، در یک دسته‌بندی کلی‌تر و محدودتری سامان‌دهی و نظریه‌مبنایی با عنوان «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» مطابق با جدول شماره شش ارائه گردد.

اساس ارتباط و فرایند قضایای شکل‌گیری این نظریه در این است که دشمن از طریق ترویج برنامه‌های هنری و سرگرمی‌های مخرب و تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب، برای انحراف مردم زمینه‌سازی کرده و با ایجاد دورویی در گفتار و کردار، اختلاف و تفرقه‌افکنی، اضلال و انحراف، اشرافی‌گری و دنیاگرایی، اشاعه فحشا و منکر، بدعت و نوآوری در دین، تطمیع و اغوا و دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی، مانع رشد آگاهی و بصیرت دینی مردم را فراهم می‌کند که دسته‌بندی کلی و محدود آن، نظریه‌مبنایی «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» می‌باشد که از منظر قرآن کریم و سیره نبوی، این مقوله هسته یا نظریه، از جمله تهدیدات نرم فرهنگی است که دشمنان تلاش می‌کنند از طریق آن به اهداف خود دست یابند.

• جدول ۶. کدگذاری انتخابی (نظریه‌مبنایی)

مقوله‌ها	نظریه‌مبنایی (بعد)
اختلاف و تفرقه‌افکنی	انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی
دورویی در گفتار و کردار	
دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی	
تطمیع و اغوا	
بدعت و نوآوری در دین	
تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب	
ممانعت از رشد آگاهی و بصیرت دینی جامعه	
اضلال و انحراف در جامعه	
اشرافی‌گری و دنیاگرایی	
اشاعه فحشا و منکر در جامعه	
زمینه‌سازی برای انحرافات مردم	
ترویج برنامه‌های هنری و سرگرمی‌های مخرب	

نتیجه گیری و پیشنهاد

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، پس از تعریف و تبیین واژگان و مفاهیم کاربردی، با محوریت قرار دادن قرآن کریم، ۵۸ آیه از آیات شریفه که دارای صبغه تهدید نرم فرهنگی بودند شناسایی و سپس به منظور غنا بخشی علمی به ماهیت پژوهش، از تفاسیر معتبر با رویکرد فرهنگی - تربیتی و نیز کتب سیره نبوی استفاده و داده‌های تحقیق در این زمینه جمع‌آوری شد.

با تجزیه و تحلیل داده‌های تفسیری قرآن کریم و سیره نبوی، در گام اول؛ ۵۱ مفهوم، در گام دوم؛ ۱۲ مقوله و در گام سوم؛ نظریه مبنایی تحقیق شناسایی و احصاء گردید. مهم‌ترین یافته این پژوهش، شناسایی تعداد دوازده مؤلفه بنام «اشاعه فحشا و منکر در جامعه»، «زمینه‌سازی برای انحرافات مردم»، «ترویج برنامه‌های هنری و سرگرمی‌های مخرب»، «تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب»، «بدعت و نوآوری در دین»، «ممانعت از رشد آگاهی و بصیرت دینی جامعه»، «دورویی در گفتار و کردار»، «اشرافی‌گری و دنیاگرایی»، «تطمیع و اغوا»، «اضلال و انحراف در جامعه»، «اختلاف و تفرقه‌افکنی» و «دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی» به‌عنوان هدف تحقیق، از منظر قرآن کریم و سیره نبوی کشف و تأیید گردید.

یافته‌های تحقیق حاضر، یافته‌های تحقیق افتخاری و برزگرلداری (۱۳۹۳) در خصوص جنس و ماهیت تهدید نرم و فراوانی گونه‌های آن را تأیید می‌کند و همچنین در مقایسه با یافته‌های داودی دهاقانی و کنعانی (۱۳۹۵)، افتخاری (۱۳۹۱)، گروه مطالعاتی دانشکده امنیت (۱۳۸۸) و رسولی (۱۳۷۵) در زمینه مؤلفه‌های تهدید نرم در حوزه فرهنگی، نیز همسویی دارد. با این تفاوت که در پژوهش حاضر، بررسی موضوع تهدید نرم، صرفاً در حوزه فرهنگی می‌باشد و شناخت مفاهیم، مؤلفه‌ها و نظریه مبنایی آن، به‌صورت جامع و تمام‌شمار از منظر قرآن کریم و سیره نبوی واکاوی شده است؛ درحالی‌که در تحقیق داودی دهاقانی و کنعانی (۱۳۹۵)، مظاهر تهدید نرم فرهنگی با محوریت حوزه انتظامی است و در طرح پژوهشی افتخاری (۱۳۹۱)، قرآن در کنار سایر اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران محوریت دارد و به دنبال الگوی تهدید نرم اسلامی در ابعاد فردی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی می‌باشد. در تحقیق گروه مطالعاتی دانشکده امنیت (۱۳۸۸)، محوریت پژوهش، بررسی دکترین کشور آمریکا در حوزه تهدید نرم علیه جمهوری اسلامی ایران است و به‌صورت مختصر به این موضوع در بُعد فرهنگی - اجتماعی نیز اشاره دارد و در تحقیق

رسولی (۱۳۷۵)، فقط دو واژه صد سیل و اضلال عن سیل و راه‌های مبارزه با آن، به‌عنوان نماد تهاجم فرهنگی در محدوده‌ای از آیات قرآن و احادیث معصومین (ع) بررسی گردیده که این دو مؤلفه در حکم ابزار تهاجم بوده و تهاجم فرهنگی خود یکی از مقوله‌های تهدید نرم فرهنگی و اخص از آن به حساب می‌آید.

بر اساس نتایج تحقیق، امروزه در عرصه تهدید نرم، حوزه فرهنگ، به مهم‌ترین کانون رقابت و مبارزه تبدیل شده و با اشکال، ابزار و ویژگی‌هایی که دارد، عامل اصلی پیروزی و یا شکست طرف‌های درگیر به حساب می‌آید. از این رو، فرهنگ قوی به دنبال بلعیدن و هضم کردن فرهنگ ضعیف در جامعه هدف است و تلاش می‌کند که با باور سوزی و باورسازی، ارزش‌ها و رفتارهای آن جامعه را مغلوب سازد.

امروزه که شیوه‌های سخت منسوخ شده است و صاحبان زر و زور، به شیوه‌های نرم گرایش پیدا کرده‌اند، می‌توانیم یکی از مهم‌ترین تهدیدات علیه جمهوری اسلامی ایران را، تهدید نرم فرهنگی از کانال «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» بدانیم؛ چراکه، طراحان و عاملان تهدید نرم فرهنگی که هویت و امنیت اسلامی را نشانه گرفته‌اند تلاش دارند تا با استحاله فرهنگی، پیوند بین سه عنصر دین، مردم و رهبری به‌عنوان مرجع امنیت اسلامی را قطع نموده و ارزش‌های حاکم در جامعه اسلامی را تضعیف و به طرق ممکن، از رشد و پیشرفت نظام دینی جلوگیری نمایند.

حال با عنایت به این مهم، جامعه اسلامی ایران، باید تلاش نماید که با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و کارآمد، حصارهای نرم و امن در اطراف خود ایجاد و از قبل آن به قابلیت‌هایی دست پیدا کند که نه تنها جلوی نفوذ فرهنگ مهاجم را گرفته، بلکه بتواند هم در سطح بین‌الملل، زمینه نفوذ و غلبه فرهنگ اسلامی بر سایر فرهنگ‌ها را مهیا کند و هم در سطح ملی، با ایجاد وحدت و هم‌دلی، جلوی هرگونه تهدید نرم فرهنگی از جمله؛ اشاعه فحشا و منکر در جامعه، زمینه‌سازی برای انحرافات مردم، ترویج برنامه‌های هنری و سرگرمی‌های مخرب، تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب، بدعت و نوآوری در دین، ممانعت از رشد آگاهی و بصیرت دینی جامعه، دورویی در گفتار و کردار، اشرافی‌گری و دنیاگرایی، تطمیع و اغوا، اضلال و انحراف در جامعه، اختلاف و تفرقه‌افکنی و دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی را سد نماید و بر این اساس، بهترین و اثربخش‌ترین دستمایه برای وصول به این هدف، توجه ویژه به فرمان‌ها الهی در قرآن کریم و سیره

نبوی به عنوان دو اثر هم سنگ و معاصر و نیز اقدام جهادی در عمل به آن‌ها می‌باشد که در این راستا، چند راهکار به شرح ذیل پیشنهاد می‌گردد.

پیشنهادها

کارایی شناخت مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی دشمنان مبتنی بر بُعد «انحراف جوامع بشری از دین و فطرت الهی» از منظر قرآن کریم و سیره نبوی در جلوگیری و یا حداقل، کاهش آسیب‌های ناشی از آن، برای ایجاد پیوند استوار بین سه عنصر؛ دین، مردم و رهبری به عنوان مرجع امنیت نظام جمهوری اسلامی ایران، مفید است؛ از این رو برای رسیدن به این هدف پیشنهاد می‌گردد:

۱- نهادهای مولد علم و دانش و به‌طور مشخص دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه در زمینه تولید ادبیات فرهنگی، سیاسی- امنیتی مطابق با نیاز انقلاب اسلامی گام بردارند و در این عرصه از تعالیم قرآن کریم، تفاسیر با رویکرد فرهنگی- تربیتی و اجتماعی و منابع سیره معصومین علیهم‌السلام از جمله سیره نبوی به عنوان گنجینه‌ای ارزشمند از رهنمودهای عالی در عرصه‌ی تهدیدات نرم فرهنگی، بهره‌برداری نمایند.

۲- دستگاه‌های تبلیغاتی اعم از سازمان صداوسیما، حوزه‌های علمیه و روزنامه‌ها به نحو مقتضی جهت تبلیغ و آگاه‌سازی مردم نسبت به تبیین مؤلفه‌های تهدید نرم فرهنگی دشمنان از جمله؛ اختلاف و تفرقه‌افکنی، دورویی در گفتار و کردار، دامن زدن به اختلافات دینی و مذهبی، تطمیع و اغوا، بدعت و نوآوری در دین، تهاجم فرهنگی و تبلیغاتی علیه دین و مذهب، ممانعت از رشد آگاهی و بصیرت دینی جامعه، در بین آحاد مردم، تلاش مؤثر داشته باشند.

۳- محققین در تحقیقات آتی، با انجام مطالعات مختلف در عرصه‌ی تهدیدات نرم، به‌ویژه سایر حوزه‌های مختلف مانند سیاسی، اقتصادی، اجتماعی از دیدگاه قرآن کریم و سیره نبوی، در دانش‌افزایی فرهنگی- امنیتی مردم تا رسیدن به جامعه ایمن بکوشند.

۴- پژوهشگران این عرصه، تهدید نرم فرهنگی در ابعاد مختلف را از منظر سیره ائمه اطهار علیهم‌السلام نیز بررسی و تحلیل نمایند.

۵- پژوهشگران این عرصه، تهدید نرم فرهنگی را در ابعاد مختلف و از منظر تفاسیر اهل سنت نیز بررسی و تحلیل نمایند.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم (۱۳۷۳). ترجمه ناصر مکارم شیرازی، قم: دارالقران الکریم.
۲. استرآبادی، احمدبن تاج‌الدین (۱۳۷۴). آثار احمدی تاریخ زندگانی پیامبر اسلام و ائمه اطهار (ع). تهران: انتشارات میراث مکتوب.
۳. بابایی طلائی، محمداقبر (۱۳۸۷). قدرت نرم، فرهنگ و امنیت. در مجموعه مقالات برگزیده همایش بسیج و قدرت نرم (ج ۳). ویراسته اصغر افتخاری، ۷۶-۱۱۸. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۴. افتخاری، اصغر (۱۳۹۱). تهدید نرم: رویکرد اسلامی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۵. افتخاری، اصغر و برزگرلداری، شیرزاد (۱۳۹۳). تهدید نرم و گونه‌شناسی تهدید در گفتمان قرآن کریم (مطالعه موردی داستان حضرت موسی و فرعون). فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات دفاعی استراتژیک. دوره ۱۲، شماره ۵۶. صص ۱۳۹-۱۶۴، تهران.
۶. بلند اختر، نور احمد (۱۳۸۷). استعمار فرانو و جهان اسلام. در مجموعه مقالات برگزیده همایش استعمار فرانو. ۳۲۵-۳۴۲. قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۷. توکلی، سعید؛ عبدالله‌خانی، علی؛ فرهادی، محمد؛ باقرزاده، محمداقبر و کرمی، رضا (۱۳۸۸). تهدید نرم و راهبردهای مقابله. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
۸. حریری، نجلا (۱۳۸۵). اصول و روش‌های تحقیق کیفی. تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
۹. حق‌شناس، زهرا (۱۳۸۷). استعمار فرانو و جهانی شدن. در مجموعه مقالات برگزیده همایش استعمار فرانو. ۲۱۳-۲۴۲. قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۱۰. خسروی، مرتضی (۱۳۹۴). امنیت در قرآن (رویکردی تفسیری تبیینی). تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۱. داودی دهاقانی، ابراهیم و کنعانی، اکبر (۱۳۹۵). تبیین بعد تهدید نرم فرهنگی - اجتماعی با رویکرد انتظامی. فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا، سال اول، شماره ۱. صص ۷۵-۱۰۰. تهران.
۱۲. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۹). لغت‌نامه. تهران: مؤسسه لغت‌نامه دهخدا.

۱۳. شمس دولت آبادی، محمود رضا؛ امینی، سید جواد و زروندی، مهدی (۱۳۹۶). جویشی در حوزه امنیت زیست محیطی بر اساس گفتمان ولایت فقیه. فصلنامه امنیت ملی، سال هشتم، شماره ۲۳، صص ۱۶۵-۱۹۵. تهران.
۱۴. صابری، حسین (۱۳۸۰). خاتم النبیین (ص). مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
۱۵. صدر، سید موسی (۱۳۸۳). قرآن و پدیده انحراف در جامعه. تهران: فصلنامه پژوهش‌های قرآنی، شماره ۳۷-۳۸.
۱۶. عقیلی، سید وحید و مصطفوی، فرحناز (۱۳۹۲). ماهیت تهدید نرم، ابعاد و ویژگی‌ها. تهران: دانشنامه حقوق و سیاست، شماره ۱۹. صص ۲۵-۴۲.
۱۷. علی آبادی، یحیی (۱۳۹۲). جزوه آموزشی؛ نرم‌افزار آماری کیفی مکس کیودا (MAXQDA10). تهران: گروه جامعه‌شناسی مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور.
۱۸. قاضی ابرقو (۱۳۷۷). سیرت رسول الله. تهران: چاپخانه وزارت ارشاد.
۱۹. قرائتی، محسن (۱۳۷۴). تفسیر نور. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۲۰. قرائتی، محسن (۱۳۸۳). تفسیر نور. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۲۱. قرشی، سید علی اکبر (۱۳۷۷). تفسیر احسن الحدیث. تهران: بنیاد بعثت.
۲۲. کرمی، مسعود (۱۳۸۷). قابلیت‌های بسیج و سرمایه اجتماعی. در مجموعه مقالات برگزیده همایش بسیج و قدرت نرم (ج ۲). ویراسته اصغر افتخاری. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۲۳. لسانی فشارکی، محمدعلی و مرادی زنجانی، حسین (۱۳۸۴). روش تحقیق موضوعی در قرآن کریم. سایت شهر قرآن.
۲۴. لطیفی پاکده، لطف علی (۱۳۸۷). استعمار فرانسه و انقلاب اسلامی. در مجموعه مقالات برگزیده همایش استعمار فرانسه. ۴۴۵-۴۷۶. قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۲۵. لکزایی، نجف (۱۳۸۵). اصول رهیافت امنیتی پیامبر (ص) در قرآن کریم. فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۳۵. صص ۱۸۷-۲۰۱. قم.
۲۶. مدرسی، محمدتقی (۱۳۷۷). تفسیر هدایت. بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی. مشهد.
۲۷. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). بحار الانوار. بیروت: دار احیاء التراث العربی.

۲۸. مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۹). *قدرت و جنگ نرم از نظریه تا عمل*. تهران: نشر ساقی.
۲۹. مسلمی، محمدحسن (۱۳۹۸). *تهدید نرم فرهنگی و راه‌های مقابله با آن از دیدگاه قرآن* و سیره نبوی. *رساله دوره دکتری*، دانشگاه مازندران.
۳۰. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۷). *تهاجم فرهنگی*. قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۳۱. مصطفوی، حسن (۱۳۸۰). *تفسیر روشن*. تهران: مرکز نشر کتاب.
۳۲. معین، محمد (۱۳۷۵). *فرهنگ فارسی*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
۳۳. معین، محمد (۱۳۸۲). *فرهنگ معین (فارسی)*. تهران: انتشارات زرین.
۳۴. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). *تفسیر نمونه*. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۳۵. میر شریفی، سیدعلی (۱۳۸۵). *پیام آوران رحمت*. تهران: سمت، چاپ اول.
۳۶. مهربابی، امیر حمزه؛ خنیفر، حسین؛ امیری، علی نقی؛ زارعی متین، حسن و جندقی، غلامرضا (۱۳۹۰). *معرفی روش‌شناسی نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی (ارائه یک نمونه)*. *مجله مدیریت فرهنگ سازمانی*، صص ۲۳: ۵-۳۰.
۳۷. هاشمیان فرد، زاهد (۱۳۸۸). *امنیت در اسلام*. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
۳۸. هاشمیان فرد، زاهد (۱۳۹۰). *جنگ نرم از نگاه قرآن کریم*. تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
۳۹. ویس کرمی، مهرداد (۱۳۹۶). *فیزیوپاتولوژی انحراف نرم جامعه اسلامی در نهج البلاغه با تأکید بر نقش خواص گمراه*. *فصلنامه علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان*. دوره ۱۹، شماره ۳. لرستان.